

Lublin, 2.01.2016 r.

Prof. dr hab. Andrzej Sękowski
Instytut Psychologii
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Ocena dorobku naukowego dr Małgorzaty Sobol-Kwapińskiej w związku z postępowaniem o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie psychologia

Kariera naukowa Pani dr M. Sobol-Kwapińskiej związana jest z Katedrą Psychologii Osobowości Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Od początku swojej pracy podejmowała problematykę perspektywy temporalnej i różnorodnych jej korelatów oraz uwarunkowań. Widoczne jest to w tytule pracy magisterskiej *Teraźniejszość jako preferowana orientacja temporalna a poczucie satysfakcji z życia*, oraz w tytule przygotowanej przez Nią pod kierunkiem prof. dr hab. C. Nosala pracy doktorskiej pt. *Formy koncentracji na teraźniejszości a poczucie zadowolenia z życia w kontekście pełnej perspektywy temporalnej*. Biorąc pod uwagę fakt, iż tytuł podanego przez habilitantkę dorobku naukowego brzmi *Uwarunkowania optymalnej perspektywy temporalnej. Znaczenie teraźniejszości*, można stwierdzić, iż problematyka podejmowana przez Habilitantkę w całym okresie jej kariery naukowej dotyczy zagadnień zbliżonych do siebie tematycznie. Dzięki temu zapewne można mówić o pewnej konsekwencji w podejmowaniu zagadnień istotnych dla podjętej problematyki. Przedstawiony dorobek ma charakter międzynarodowy, a jednocześnie odnosi się do właściwych tradycji badań tego obszaru w Polsce, a także na Uniwersytecie w którym pracuje od początku swojej kariery naukowej. Sięga między innymi od dorobku swoich promotorów: prof. dr hab. C. Nosala i prof. dr hab. P. Olesia, a także jak sądzę inspirowana była badaniami prof. dr hab. Z. Zaleskiego, który od lat wspólnie z profesorem W. Lensem prowadził nowatorskie badania dotyczące perspektywy czasowej.

Habilitantka przedstawiła do oceny zgodnie z istniejącymi przepisami prawnymi informacje dotyczące dorobku naukowego, dydaktycznego, popularyzatorskiego oraz współpracy naukowej. Głównym i najważniejszym elementem dorobku jest zaprezentowane przez Habilitantkę osiągnięcie naukowe zatytułowane: *Uwarunkowania optymalnej perspektywy temporalnej. Znaczenie teraźniejszości*.

Ocena osiągnięcia naukowego pt. *Uwarunkowania optymalnej perspektywy temporalnej. Znaczenie terażniejszości.*

Dorobek naukowy dr Sobol-Kwapińskiej jest bardzo spójny. Właściwie od początku swojej działalności naukowej podejmowała zagadnienie czasu. W swoich badaniach pisze o perspektywie czasowej, która rozumiana jest jako pewna stała tendencja, charakterystyczna dla jednostki. Należy zauważyć, że podjęte przez Nią zagadnienie jest bardzo interesujące i jak pisze w autoreferacie zawsze Ją nurtowało. Wspomina, iż właśnie te osobiste przemyślenia stały się jedną z istotnych inspiracji do podejmowania badań na temat czasu, perspektywy temporalnej, a także ich różnych uwarunkowań i korelatów. Wymiar, którym zajęła się w swoich badaniach jest inspirujący do dalszych poszukiwań. Może być on wykorzystany zarówno w obszarze badań osobowości, w różnych jej ujęciach, jak i zastosowany np. w pracy psychoterapeutycznej. Dotyczy on każdego człowieka i może być użyteczny w diagnozie oraz inspirowaniu rozwoju osobowego.

Najistotniejszym elementem dorobku naukowego Pani dr Sobol-Kwapińskiej, brany pod uwagę przy ocenie Jej starań o uzyskanie stopnia doktora habilitowanego, jest główne osiągnięcie będące zbiorem 8 artykułów opublikowanych w czasopismach międzynarodowych. Siedem artykułów to prace zbiorowe. Jest jedyną autorką w przypadku jednego artykułu. Sześć zaprezentowanych artykułów ukazało się w wartościowych czasopismach naukowych (IF między 2,373 a 3,115). Pozostałe również, chociaż IF jest tu nieco niższy.

W kolejnych etapach badań w ramach zaprezentowanego dzieła należy wymienić takie zagadnienia jak:

- Zrównoważona perspektywa czasowa a orientacja pozytywna. Zagadnienie to omówione jest w artykule Sobol-Kwapińska, M & Jankowski, T. (2016). Positive time. Balanced Time Perspective and Positive Orientation. *Journal of Happiness Studies*, 17 (4), 1511–1528. Obok zalet, artykuł ten posiada pewne mankamenty wynikające z faktu, że były to badania wyłącznie kwestionariuszowe, które bazowały na samoopisie. Uzyskane wyniki wskazują na znaczenie perspektywy Carpe Diem dla ogólnego, pozytywnego nastawienia do życia.

- Perspektywa Carpe Diem i uważność w kontekście eudajmonicznego dobrostanu. Zagadnienie to zostało podjęte i zaprezentowane w artykule: Sobol-Kwapińska, Jankowski, T., Przepiórka, A. (2016). What do we gain by adding time perspective to midfullness? Carpe Diem and mindfulness in a temporal framework. *Personality and Individual Differences*, 93,

112–117. Interesujące są tu rozważania i wyniki badań dotyczące związku między uważnością a Carpe Diem. Interesujące jest zestawienie uważności będącej koncentracją na teraźniejszości, połączonej z dystansowaniem się wobec własnych myśli i uczuć, z perspektywą Carpe Diem, wiążącą się z koncentracją na teraźniejszości, związaną z przekonaniem o wartości niepowtarzalności „tu i teraz”. Uzyskane wyniki wskazują na to, że oba wymiary są ze sobą w mniejszym stopniu związane niż wskazywałyby na to wyniki badań. Zaprezentowane w artykule badania miały wyłącznie charakter kwestionariuszowy.

- Perspektywa czasowa a dobrostan w warunkach silnego i słabego neurotyzmu. Zagadnienie to było przedmiotem badań zaprezentowanych w artykule: Sobol-Kwapińska, M. (2016). Calm down — It's only neuroticism. Time perspective as moderators and mediators of the relationship between neuroticism and well-being. *Personality and Individual Differences*, 94, 64–71. Zaprezentowane tu badania dotyczyły wpływu perspektywy czasowej na relację między neurotyzmem a wybranymi aspektami dobrostanu: samooceną, zadowoleniem z życia, optymizmem oraz zaangażowaniem w życie. Uzyskane wyniki wskazują na to iż perspektywa Carpe Diem może nasilać negatywne konsekwencje neurotyzmu. Innym wnioskiem z przeprowadzonych badań jest zauważenie zależności między neurotyzmem a niskim poziomem dobrostanu. Zależność tak jest w dużej mierze wyjaśniana przez usztywnioną perspektywę czasową. Artykuł ten jest jedynym całkiem samodzielnym opracowaniem Habilitantki wśród artykułów wliczanych do osiągnięcia naukowego.

- Struktura perspektywy czasowej. Zagadnienie to omówione zostało w dwóch artykułach (Sobol-Kwapińska, M., Przepiórka, A., & Zimbardo, P.G. (2016). The structure of time perspective: Age-related differences in Poland. *Time & Society*, 1–28; Przepiórka, A., Sobol-Kwapińska & Jankowski, T. (2016). A polish short version of the Zimbardo Time Perspective Inventory. *Personality and Individual Differences*, 101, 78–89). Zaprezentowane w artykułach badania, mimo pewnych słabszych stron wynikających z faktu, iż analizy były wykonywane oddzielnie w trzech grupach wiekowych, wniosły nowe elementy do nauki. Autorzy zwrócili uwagę na różnice w strukturze perspektywy czasowej mierzonej kwestionariuszem ZTPI, w zależności od wieku badanych osób. Uzyskane wyniki pozwoliły na pokazanie specyficznych aspektów perspektywy czasowej w różnych okresach życia. Ponadto stwierdzono, że perspektywa fatalistyczna ma inny charakter niż pozostałe rodzaje perspektyw czasowych, wyróżnionych przez Zimbardo i Boyda, oraz iż perspektywy czasowe mierzone PS-ZTPI mają silne zabarwienie emocjonalne.

- Perspektywa czasowa w sytuacji doświadczania ostrego bólu pooperacyjnego. Problematyka ta została przedstawiona w artykułach: Sobol-Kwapińska, M., Bąbel, P., Płotek,

W., & Stelcer, B. (2016). Psychological correlates of acute postsurgical pain. A systematic review and meta-analysis. *European Journal of Pain*, 1–14; Sobol-Kwapinska, M., Płotek, W., Bąbel, P., Cybulski, M., Kluzik, A., Krystaine, J. & Mandewcki, M. (2016). Time perspective as a predictor of acute postsurgical pain and coping with pain following abdominal surgery. *European Journal of Pain*, 1–10. W artykułach tych dokonano interesującego przeglądu literatury dotyczącej podjętego zagadnienia, a także zaprezentowano wyniki badań własnych. Zaprezentowane badania mają pewne ograniczenia wynikające z małej liczebności badanej grupy pacjentów, jednak wnoszą pewne nowe elementy do wiedzy naukowej. Są to pierwsze badania poświęcone relacji między perspektywą czasową a doświadczaniem ostrego bólu pooperacyjnego i radzeniem sobie z nim. Dotyczą one temporalnego aspektu ostrego bólu pooperacyjnego i strategii radzenia sobie z nim. Ponadto uzyskane wyniki wskazują na negatywne konsekwencje negatywnej perspektywy retrospektywnej dla radzenia sobie z ostrym bólem pooperacyjnym. Podjęte w obu artykułach zagadnienie jest interesujące, chociaż można zastanawiać się czy wybór tych artykułów do głównego osiągnięcia był najwłaściwszy.

- Perspektywa czasowa a metafory czasu. Problematyka ta podjęta została w artykule: Sobol-Kwapińska, Przepiórka, A. & Nosal, C.S. (2016). While we wait for life, life passes. The Time Metaphors Questionnaire-Short Form. *Journal of General Psychology*, 143(3), 215–236. Autorzy artykułu chcieli sprawdzić zależność między preferencją metafor temporalnych a perspektywą czasową. Zaprezentowane badania pozwoliły na opracowanie skróconej wersji Kwestionariusza Metafory Czasu oraz określenie relacji między rodzajami perspektywy czasowej a preferencją metafor temporalnych w myśleniu o czasie. Mimo iż artykuł ten dotyczy budowy narzędzia badawczego, pozytywnie oceniam oryginalność ujęcia. Gdyby autorzy kontrolowali takie zmienne jak zdolność posługiwania się wyobraźnią, a także zdolności werbalne, uzyskane wyniki byłby jeszcze bardziej wartościowe.

Zaprezentowany zbiór artykułów jest wartościowy, ale nie zawsze spójny ze sobą. Dotyczy to np. artykułu Sobol-Kwapińska, M, Bąbel, P., Płotek W. & Stelcer, B. (2016). Psychological Correlates of acute postsurgical pain: A systematic review and meta-analysis. *European Journal of Pain*, 114 <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/ejp.886/epdf>

Owszem, każdy z przedstawionych artykułów wnosi pewne elementy, ale brakuje niejednokrotnie spójności treściowej, mniej spójności teoretycznej. Każdy artykuł wnosi coś interesującego, ale także zawiera niedoskonałości, o których Habilitantka pisze w autoreferacie. Dotyczy to między innymi kwestionariuszowego sposobu badań, gdy tymczasem wydaje się, że można byłoby sięgnąć po inne narzędzia badawcze.

Podsumowując ocenę osiągnięcia naukowego pragnę podkreślić jego zalety. Uzyskane badania wskazują na to, iż optymalna perspektywa czasowa uwarunkowana jest w dużym stopniu czynnikami osobowościowymi oraz sytuacją życiową.

Autorka twierdzi, że odkryła zależność mówiącą o tym, iż zrównoważona perspektywa czasowa silniej wiąże się z dobrostanem wówczas, gdy jest połączona z perspektywą prezentystyczną *Carpe Diem*.

Habilitantka wykazała, iż zależność między neurotyzmem a niskim poziomem dobrostanu jest wyjaśniana poprzez usztywnioną perspektywę czasową.

Badania habilitantki wykazały, iż struktura perspektywy czasowej jest w pewnym stopniu uwarunkowana wiekiem. Nie jest to zaskakujące, a wręcz można powiedzieć, iż jest nawet oczywiste.

Zwrócono uwagę na odmienny, w porównaniu do pozostałych rodzajów perspektyw czasowych wyróżnionych przez Zimbardo i Boyda, charakter perspektywy fatalistycznej oraz na jej pozytywny charakter.

Należy jeszcze zauważyć opracowanie skróconych wersji dwóch metod do pomiaru czasu psychologicznego kwestionariusza ZTPI (Zimbardo i Boyd, 1999) oraz Kwestionariusza Metafory Czasu (Sobol-Kwapińska, 2011).

Sposób zaprezentowania w autoreferacie osiągnięć badawczych ma niekiedy charakter bardzo osobisty. Świadczy to z jednej strony o zaangażowaniu Habilitantki w prowadzone badania własne, z drugiej zaś może budzić pewne zastrzeżenia z uwagi na naukowy charakter przewodu habilitacyjnego. Jest to sympatyczne, niemniej można było tego unikać.

Ocena osiągnięcia naukowego jest pozytywna. Habilitantka konsekwentnie rozwija ważne zagadnienie perspektywy czasowej. Na pozytywną ocenę zasługuje zastosowanie właściwych statystyk, a także analiz jakościowych danych uzyskanych w badaniach.

Na pozytywną ocenę zasługuje fakt, umieszczenia w autoreferacie słów krytycznych dotyczących badań zaprezentowanych w artykułach. Autorka zwraca uwagę na ograniczenia własnych badań.

Ważną wartością ocenianego osiągnięcia jest konsekwentne weryfikowanie statusu i znaczenia wymiaru *Carpe Diem*, które od lat jest przedmiotem refleksji naukowej Habilitantki.

Liczyłbym na bardziej klarowne określenie znaczenia dobrostanu i samooceny w procesie aktualizacji perspektywy czasowej.

Zaprezentowany autoreferat w dosyć szczegółowy sposób charakteryzuje dorobek naukowy Habilitantki. Brakuje mi jednak w nim próby połączenia uzyskanych wyników

w formie zwartej koncepcji teoretycznej. Co prawda pozytywnie oceniam zasygnalizowane wartości aplikacyjne podjętych badań, niemniej jeszcze ważniejsze byłoby, poza weryfikowanym konstruktem *Carpe Diem*, zaprezentowanie szerszej koncepcji teoretycznej łączącej zaprezentowane w poszczególnych artykułach wyniki badań własnych.

Zastanawiając się nad dalszą drogą badawczą Habilitantki, myślę że warto przyjrzeć się możliwości połączenia problematyki czasu z problematyką dialogowości chociaż już takie próby były przez Nią czynione. Jest wiele przesłanek wskazujących na to, iż zarówno perspektywa czasowa i wiele aspektów z nią związanych jak i specyfika dialogowości mają swoje głębokie umocowanie w teorii psychologicznej i dotyczą głębokich warstw ludzkiej osobowości.

Ocena dorobku naukowego, który nie został włączony do głównego osiągnięcia naukowego

Poza publikacjami włączonymi przez Habilitantkę do głównego osiągnięcia naukowego należy wymienić jeszcze inne, które również posiadają swoją wartość. Niekiedy niektóre z nich mogłyby być włączone do głównego osiągnięcia, zamiast niektórych z tych, które do niego zakwalifikowano. Należy tu wymienić 5 artykułów które ukazały się w czasopismach znajdujących się w bazie Journal Citation Reports (JCR) lub na liście European Reference Index for the Humanities (ERIH). Wśród wymienionych publikacji dwa artykuły są jednoautorskie, zaś w trzech pozostałych dr M. Sobol-Kwapińska jest pierwszym autorem.

Habilitantka jest autorką 2 monografii, a także współredaktorką książki przygotowanej wspólnie z prof. P. Olesiem oraz dr hab. M. Puchalską-Wasyl. Jest współautorką 2 artykułów w czasopismach należących do listy B MNiSzW, ponadto jest autorem artykułów w czasopismach krajowych (*Studia Psychologiczne* oraz *Roczniki Psychologiczne*). Dwie publikacje Habilitantki ukazały się w recenzowanych materiałach z konferencji międzynarodowych.

Na pozytywną ocenę zasługują ponadto 6 rozdziałów w monografiach w języku polskim opracowanych przez Habilitantkę samodzielnie lub wspólnie z innymi autorami.

Dr M. Sobol-Kwapińska jest autorką rozdziałów w materiałach dydaktycznych wydanych w Wydawnictwie Scholar.

Ponadto jeszcze przed uzyskaniem stopnia doktora opublikowała dwa artykuły popularnonaukowe.

W swoich pracach, które nie należą do wyróżnionego głównego osiągnięcia naukowego, Habilitantka podejmuje różnorodne zagadnienia. Miedzy innymi:

- Czas psychologiczny w konfrontacji ze sobą, w kontekście koncepcji dialogowego Ja;
- Konfrontacja z „Ja skrzywdzonym”;
- Postrzeganie czasu wyrażane w metaforach a szacowanie odcinków czasowych u pacjentów anestezyjologicznych;
- Koncepcja orientacji pozytywnej według Caprari;
- Prawidłowości rozwoju osobowości;
- Teorie osobowości w praktyce.

W ostatnim okresie podjęła zagadnienie rozumienia czasu w Polsce i Chinach, czyli czas horyzontalny versus wertykalny. Habilitantka zwraca uwagę na międzykulturowe uwarunkowania spostrzegania i odczuwania czasu.

Publikacje te charakteryzują się zróżnicowanym, chociaż na ogół wysokim poziomem i niektóre z nich mogłyby zostać bez specjalnego ryzyka wliczone do głównego osiągnięcia naukowego. Charakteryzuje je wielostronne postrzeganie zagadnienia czasu, chociaż aspekt perspektywy dialogowej w przyszłości może być jeszcze pogłębiony.

Na pozytywną ocenę zasługuje fakt recenzowania przez Habilitantkę artykułów w liczących się międzynarodowych oraz krajowych czasopismach psychologicznych. Recenzowała 11 artykułów w czasopiśmie *Personality and Individual Differences*, a także w *Journal of Personality* oraz *International Journal of Psychology*. Dr M. Sobol-Kwapińska recenzowała ponadto 19 projektów zgłaszanych w ramach konkursów Preludium i Sonata w Narodowym Centrum Nauki.

Na uwagę zasługuje fakt kierowania przez Habilitantkę dwoma projektami badawczymi finansowanymi przez Narodowe Centrum Nauki w ramach konkursu Harmonia i Opus. Ponadto była wykonawcą w trzech innych projektach badawczych oraz stypendystą w jednym projekcie. Są to niewątpliwe osiągnięcia powalające sądzić, iż w przyszłości będzie Ona kierownikiem bądź wykonawcą kolejnych projektów badawczych.

Ocena dorobku dydaktycznego, popularyzatorskiego oraz współpracy międzynarodowa Habilitantki po uzyskaniu stopnia doktora

Dr M. Sobol-Kwapińska uczestniczyła w 4 międzynarodowych i krajowych konferencjach tematycznych, 26 międzynarodowych i krajowych konferencjach naukowych.

Uczestniczyła w pracach 2 komitetów naukowych międzynarodowych konferencji naukowych; jest członkiem dwóch międzynarodowych towarzystw naukowych.

Należy pozytywnie ocenić udział Habilitantki w międzynarodowym życiu naukowym. Poza licznymi publikacjami w czasopismach naukowych prowadzi badania z wybitnymi uczonymi z Europy i USA. Jest członkiem The International Research Network on Time Perspective. Nie była niestety stypendystką liczących się międzynarodowych Fundacji, co pozwoliłoby Jej brać bezpośredni udział w pracy wybitnych ośrodków naukowych w USA i Europie. Myślę, że ten brak może zostać w przyszłości uzupełniony.

Na pozytywną ocenę zasługuje dorobek dydaktyczny Habilitantki. Od lat prowadzi w Instytucie Psychologii KUL zajęcia dydaktyczne takie jak Advances in personality theory and research; Metody badania osobowości; Diagnostyka osobowości; Kliniczne aspekty badania osobowości; Diagnoza psychologiczna; Podstawowe kompetencje osobowe psychologa; Konfrontacja z sobą; Zarządzanie czasem; Proseminarium z psychologii osobowości. Osiągnięcia dydaktyczne Pani dr M. Sobol-Kwapińskiej oceniam wysoko.

Podsumowanie

Oceniając sumę IF (suma IF 5-letni 19,251) należy zwrócić uwagę, iż artykuły ukazały się w międzynarodowych czasopismach naukowych, które może nie należą do najwyżej cenionych, ale są uznane w środowisku naukowym.

Liczba cytowań publikacji według bazy Web of Science (WoS) wynosi 20 (bez autocytowań 5), zaś według Google Scholar: 67. Nie jest to osiągnięcie wysokie, ale wystarczające w procesie ubiegania się o stopień doktora habilitowanego.

Index Hirscha według bazy Web of Science (WoS) wynosi 3, zaś według Google Scholar 5. Indeks ten nie jest wysoki. Prawdopodobnie wynika z faktu, że wszystkie artykuły tworzące osiągnięcie naukowe ukazały się w roku 2016. Fakt, iż wszystkie ukazały się w jednym roku budzi pewne krytyczne refleksje związane z kryteriami uzyskiwania stopnia doktora habilitowanego. Należy zauważyć, że wielkość współczynnika Hirscha mimo, iż nie jest specjalnie duża, na tle osiągnięć wielu innych autorów ubiegających się o stopień doktora habilitowanego, a nawet niekiedy tytułu profesora nie wyróżnia się w sposób negatywny.

Habilitantka spełnia warunki ubiegania się o stopień doktora habilitowanego w obszarze dorobku naukowego, dydaktycznego, współpracy międzynarodowej oraz osiągnięć organizacyjnych. Należy zauważyć, iż Jej rozwojowi naukowemu towarzyszyło bardzo wspierające środowisko osób, które kierowały nim i dbały o jego właściwą dynamikę.

Przedstawiony do oceny dorobek prezentuje dobry międzynarodowy poziom. Podejmowane zagadnienia są niekiedy nowatorskie, a nowych elementów należy upatrywać głównie w opracowaniach odnoszących się do zagadnień, które zostały przez Habilitantkę wyróżnione już na początku Jej działalności naukowej. Analizy statystyczne prezentowanych w artykułach wyników są właściwe i pozwalają na ich publikowanie w liczących się czasopismach międzynarodowych. Mimo że poziom artykułów jest zróżnicowany, to fakt ich opublikowania w liczących się czasopismach naukowych świadczy o nich pozytywnie. Współautorstwo zdecydowanej większości publikacji wskazuje także na umiejętność współpracy Habilitantki z polskimi i zagranicznymi uczonymi. Oceniając dorobek naukowy Pani dr M. Sobol-Kwapińskiej należy zwrócić uwagę na jego interesującą problematykę, międzynarodowy wymiar, a także na towarzyszący mu dorobek dydaktyczny. Biorąc pod uwagę Jej bogatą aktywność w zakresie recenzowania artykułów w czasopismach międzynarodowych a także projektów badawczych zgłaszanych do Narodowego Centrum Nauki, można uznać, iż jest Ona osobą cenioną i uznaną w środowisku naukowym.

Konkluzja

Pani Doktor Sobol-Kwapińska spełnia warunki stawiane kandydatom do uzyskania stopnia naukowego doktora habilitowanego określone w art. 16 ust. 1 i 2 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki z 14 marca 2003 r. z późniejszymi zmianami. Ocena Jej osiągnięć uzyskanych po otrzymaniu stopnia naukowego doktora, dokonana na podstawie kryteriów zawartych w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa wyższego z dnia 1 września 2011 r. w odniesieniu do obszaru nauk społecznych pozwala uznać, iż stanowią one znaczący wkład w rozwój psychologii. Stwierdzam, że przedstawiony do oceny dorobek naukowy, dydaktyczny i organizacyjny spełnia wymogi stawiane osobom ubiegającym się o nadanie stopnia doktora habilitowanego.

Andrzej Sękowski